

»Fellner i Helmer«, a potom je polaznik specijalnog studija koji vodi F. Schmidt. God. 1884–90. djeluje u Sarajevu kao vladin arhitekt, a potom do 1921. vodi vlastiti atelje; 1921. preselio se u Zagreb. — Bavio se političkim i kulturnim radom; kao vijećnik u Bosanskom saboru 1911. predložio da se sastavi popis i zaštiti stara bosanskoherceg. arhitektura i umjetno-obrtnički radovi. Arhitektonsku djelatnost započeo historijskim stilovima oslanjajući se na tal. i njem. renesansu i gotiku. Prva su mu djela katedrala (1884–89) i palača Zemaljske vlade (1884–85) u Sarajevu. Potom gradi neoromaničke, neobarokne i neoklasicističke župne crkve u Bosanskom Brodu i Kiseljaku, sjemenišnu crkvu Sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu (1892–96), palaču Prve hrvatske štedionice u Zagrebu (1898–1900) te Gazi Isabegovu banju (1889–1890) u pseudomaurskom stilu. V. prvi u Bosni i Hercegovini prihvaća secesiju (1897); u čistom secesijskom stilu ostvario je više reprezentativnih djela: stambenu zgradu Ješue D. Saloma (1901) i vilu Mathilde (1902–03) u Sarajevu, Gradsku štedionicu i hotel »Union« u Ljubljani (1902–03) te palaču pošte i telegrafa u Sarajevu (1907–13). Geometrijske i apstraktne sadržaje unosi u donje zone dekoracije (kuće Flore Izrael i Moice Kabiljo u Sarajevu, Narodna banka u Ljubljani), dok u zgradi Paromlina u Sarajevu (1908) umanjuje ornamentiku. God. 1908. počinje se kritički odnositi prema arhitekturi uvezenoj iz Austro-Ugarske te proučava autohtone arhitekture Bosne i Hercegovine radi stvaranja bosanskoga stila. Tako su nastali projekti stambenih i javnih zgrada: kuća gradonačelnika Hamzage Husedžinovića u Banjoj Luci, zgrade filijala Zemaljske banke u Banjoj Luci, Derventi, Bosanskom Šamcu, Bihaću i Tešnju. — Svoje je radove izlagao na svjetskim izložbama u Budimpešti 1896, Beču 1898. i Parizu 1900.

BIBL.: *Bosansko narodno graditeljstvo*, Tehnički list, 1928, 24; *O kazalištima u državi Srba, Hrvata i Slovenaca*, Novosti, 1929.

LIT.: A. Makanec, Josip pl. Vancas Požeški, Katolički tjednik, 1932, 52. — R. Horvat, Arhitekt Josip Vancas, HR, Zagreb 1933. — A. Bejtić, Ulice i trgovi Sarajeva, Sarajevo 1973. — I. Krzović, Arhitektura Bosne i Hercegovine 1878–1918, Sarajevo 1987. — J. Božić, Arhitekt Josip pl. Vancas, u knjizi: *Graditelji Sarajeva*, Sarajevo 1988. — Arhitekti članovi JAZU, Rad HAZU, 1991, 437. R.

VANIŠTA, Josip, slikar (Karlovac, 17. V. 1924). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1950 (M. Tartaglia). Od 1951. nastavnik na

J. VANCAS, palača pošte i telegrafa u Sarajevu

Arhitektonskome fakultetu u Zagrebu. Prvi put izlaže 1952. u Zagrebu (s M. Stančićem). Njegovi motivi i izraz označuju prodor jedne nove osjetljivosti u hrv. umjetnosti. Krajolici, mrtve prirode i interijeri modelirani su tonom, prožeti osjećanjem tradicije i njezina kontinuiteta (od V. Karasa do J. Račića i M. Steinera). Uz slikanje podjednako ga zaokuplja crtanje (*Pismo*; *Otok Sv. Katarine* — 1954). Portrete crta po modelu ili prema fotografiji, koja tako i sama postaje motivom (*Kafka*, 1955; *Krleža*, 1973; *Tin Ujević*, 1975). Boravak u Rovinju 1954 — melankolija sjeverno-jadranskog pejzaža i napuštenost Istre nadahnjuju ga osjećajem praznine kojoj pristupa kao »alegoriji prostora« unošenjem svjetlosnih kontrasta i difuznim »zračenjem« predmeta. Takvi su crteži olovkom *Večernje očajanje* i *Mrtva priroda s bocama* (1954). Tajanstvo svjetla nadahnjuje njegova ulja i vodi ga sve dalje od figurativnosti (*Laterna magica*, 1954). Kompaktnost prirodnih oblika brzo se gubi rastvarajući se u apstraktnom izrazu (*Kompozicija VIII*, 1958). Od apstraktnih krajolika do slika koje pripadaju nekoj novoj »baroknosti« svjetlost postupno osvaja njegova djela i dovodi ih do konačnoga sažimanja u srebrnu crtu na bijeloj podlozi (*Kompozicija XII*, 1965). Oko 1960. jedan je od osnivača grupe »Gorgona«. Grupa se zalagala za alternativne oblike djelovanja,

J. VANIŠTA, *Povrtnice*